

Оповідання «Історія пані Ївги» В. Підмогильного – філософія розуміння злочину й кари

Оксана Болук,

вчитель української мови та літератури спеціалізованої ЗОШ I–III ступенів № 6 м. Кіровограда

Валер'ян Підмогильний – митець доби «розстріляного Відродження», одна з найпомітніших постатей в українській літературі ХХ ст. Надзвичайно талановитий, вдумливий прозаїк, який, немов Сократ, шукав істину, але в буденному житті. Твори письменника насичені трагізмом, в них відчувається біль за людину й намагання дати відповідь, чому саме так сталося.

Творчість В. Підмогильного досліджувало багато літературознавців. Так, Григорій Костюк у післямові до роману «Місто» зазначає: *«І ось у ці висхідні роки орнаментально-ліричної і безсюжетної прози в українську літературу приходить юнак, який не тільки не підпадає під вплив панівного літературного стилю, а підкреслено промовляє своїм стилем, тримає себе незалежно, критично і трохи навіть іронічно. Це був Валеріян Підмогильний»* [2].

Одним із філософських оповідань автора є «Історія пані Ївги» (1923), де на кількох сторінках вміщена трагічна доля представниці поваленого панства.

Відправною точкою для пані Нарчевської стало вбивство селянами в 1905 році її чоловіка. Автор переконливо доводить, що з першої революції правлячі кола Російської імперії не зробили для себе ніяких висновків. Виходить, що літня жінка була кращим за них аналітиком. Син Андрій насміхався з неї за «соціалістичну книгозбірню», не хотів дослухатися до порад віддати землю селянам, а самому взятися до чесної праці.

Устами матері та сина висловлюються два погляди на устрій держави.

Демократичний Пані Ївга	Самодержавний Андрій
Повинна бути криза	
Все буде зломлено	НЕРОЗУМІННЯ
Почуття справедливості	
«Не будь експлуататор!»	
«Віддай маєток селянам»	«Боротись буду»
Народна стихія	Права «вибороти треба»

Аргументи молодого пана міцно тримаються на багатовіковій історії придушення різних народних повстань та рухів. Французька революція здавалася неможливою на просторах царської Росії, а Марксізм «привид комунізму» – просто примарою.

Неминучою історичною екзистенцією твір пронизують речення:

«З 1905 року, коли селяни вбили в маєткові її чоловіка, пані Ївга перебралась до міста».

«Прийшла війна».

«Криза прийшла».

«В місті запанували більшовики» [3].

Хіба могла простити радянська влада українському письменникові словосполучення *«запанували більшовики»*?! Адже потім в її історичній науці навіть на термін *«більшовицький переворот»* було накладено табу.

Історія показала, що зерно істини було у поглядах

старенької пані. Сам її образ є негативним для тоталітарної літератури тих часів, тому що він уособлює голос здорового глузду. Валер'ян Підмогильний майстерно виходить на філософську проблему злочину й кари, тому що Ївга Нарчевська розуміє, що влада більшовиків – це своєрідна розплата за несправедливість попереднього буття. Коли за доносом її вигнали на вулицю, пані прийняла знущання спокійно, як спокуту своїх і синових гріхів перед народом. Набожна жінка вбачала в цьому християнський аспект – покарання за провини.

А як же протилежний табір? Письменник не створює тут мажорних образів. Погляд на нових господарів життя збігається з коментарями булгаковського професора Преображенського. Настя, колишня покоївка, прихистила Нарчевську в надії, що пан Андрій їй заплатить. Не бажаючи *«сидіти руки склавши»*, пані Ївга починає вчити її сина Серьогу. Та навчання було недовгим. *«Розбещена дитина вулиці»*, відчуваючи загальні настрої, мститься вчительці, виливаючи на неї чебер із крижаною водою. Старенька помирає, шепочучи: *«Я даю відповідь за гріхи всіх наших предків...»* [3].

Таке буває в історії: кати та жертви міняються місцями. І якщо пані Ївга розуміє свою спокуту, то нова влада не відчуває докорів сумління. Із уст напівбожевільного пророка, князя Мишкіна українських шляхів, Івана Босого в однойменному оповіданні В. Підмогильного лунають слова до селян, які, забувши все, вбивали, грабували: *«Ганьба на вас! Ви поласились на чуже добро, – ви грабували, як злодії, забувши заповіти Господні! Тяжка й безмежна кара на вас, посіпак диявола!»* [3].

Та не потрібними, навіть ворожими були в очах радянської цензури твори українського письменника. Влада, мов міфічний Цербер, накидалася на митців, які намагалися правдиво й філософськи осягнути трагедію братовбивчої війни. Проблеми злочину й кари виявилися, м'яко кажучи, не на часі: люди не мали б надто замислюватися, повинні були стати гвинтиками системи. А вже української достоєвщини шовіністична Росія тим більше не прощала.

Оповідання «Історія пані Ївги» є емоційно сильним твором загострених почуттів, що, написаний у спокійній манері побутових подій та діалогів, впливаючи на підсвідомість читача, змушує аналізувати ті страшні події та веде тернистим шляхом істини, шукаючи відповідь на питання про злочин і кару.

Література

1. Булгаков М. А. Собачье сердце. Собр. соч. в 2 т. / М. А. Булгаков / [подготовка текста, комментарии Л. Яновской]. – Т. 1. – К. : Днепр, 1989. – 766 с.
2. Григорій Костюк. Післямова до роману «Місто» Валер'яна Підмогильного (інтернет-джерело).
3. Місто: Роман та оповідання: Для ст. шк. віку – К. : Веселка, 1993. – 351 с.
4. Достоевский Ф. М. Собрание сочинений в 15-ти томах / Ф. М. Достоевский. – Л., «Наука», 1989.